

Голові спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
(вулиця Січових Стрільців, 52А, м. Київ, 04053)
доктору психологічних наук, професору
Валентині Візиторівні БАЛАХТАР

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата психологічних наук, старшого дослідника, провідної наукової співробітниці лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України.

Мельничук Тетяни Іванівни

на дисертаційне дослідження Попович Ярослави Олександрівни «Психологічні умови формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок», подане до захисту в разову спеціалізовану вчену раду ДЗВО «Університет менеджменту освіти» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 Психологія

Актуальність обраної проблематики виконаної роботи та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. В умовах сьогодення проблема домашнього насильства по відношенню до жінок, на жаль, являється актуальною, оскільки відповідно статистиці констатують лише збільшення випадків, і це тільки офіційні дані. Зазвичай багато фактів домашнього насильства приховуються, так як у суспільстві досі не прийнято оголошувати цю проблему у родині та пов'язані з нею наслідки. Пропозиції підтримки соціальних та юридичних служб іноді не доходять до постраждалих, які часто відмовляються, або ж не достатньо вірять у зміни життя. Саме тому питання психологічного підходу у боротьбі з домашнім насильством щодо жінок є одним з сучасних підходів у вирішенні проблеми, адже робота саме з жінкою, її психологічним станом, корекцією копінг-поведінки, усвідомленої конструктивної позиції може дати бажаний ефект.

Піднята проблематика у дисертаційному дослідженні підкреслює аспекти виникнення деструктивної копінг-поведінки постраждалих від

домашнього насильства жінок, заглиблюючись не тільки до питань недоліку соціального супроводу, а й наявного внутрішнього психологічного конфлікту у жінок, а також наслідків раннього психологічного травмування, що безпосередньо вплинуло на майбутній вибір.

Саме тому дисертаційне дослідження Попович Ярослави Олександрівни, що спрямоване на теоретичний аналіз та експериментальне вивчення психологічних умов формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок, є вкрай актуальним.

Дослідження виконано у рамках науково-дослідних робіт кафедри психології та особистісного розвитку Навчально-наукового інституту менеджменту та психології ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України «Особистісний розвиток та психологічна допомога в сучасних умовах» (державний реєстраційний номер 0117U002377) та «Соціально-психологічний супровід становлення фахівців в кризових та посткризових умовах» (державний реєстраційний номер 0123U105116) протягом 2020-2024 рр.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження характеризується високим рівнем структурованості, чіткою подачею та обґрунтованістю на всіх етапах виконання, починаючи від змісту та викладу розділів дисертації та закінчуючи формулюванням висновків, які узгоджуються з поставленими завданнями та метою.

Структура дисертації складається з анотації, вступу, трьох розділів, а також висновків до розділів; узагальненого висновку дослідження, вагомого списку використаних джерел та інформативних додатків.

У вступі дисертації висвітлено відомості про актуальність і стан проблематики, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет наукового дослідження, а також встановлено наукову новизну, практичну значущість отриманих результатів, наведено дані апробації психокорекційної програми. Особливу увагу приділено методологічним засадам дослідження, що базуються на сучасних підходах до аналізу копінг-поведінки. Розділи

дисертаційного дослідження висвітлюють матеріали відповідно послідовності поставлених завдань.

У першому розділі «Теоретичний аналіз психологічних умов формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок» розкрито перше, друге та третє завдання. Висвітлено основні підходи до дослідження копінг-поведінки особистості у науковій літературі – ситуативний, диспозиційний, інтегративний, гуманістичний, когнітивно-поведінковий та екофасилітативний. Дисертанткою для дослідження було обрано найбільш відповідний до обраної категорії досліджуваних – інтегративний підхід, що пояснюється багатofакторним залученням у подолання поставленої проблематики, позаяк включає у себе не тільки особистісні зміни, а й усвідомлення постраждалими жінками проблеми, готовності до боротьби, а також обов'язкового залучення соціальної підтримки. Особливо цінним є виокремлення комплексного підходу, який сформує позитивний результат у роботі з жінками, спонукатиме до конструктивної копінг-поведінки, зміни життєвої позиції, розвитку психологічного благополуччя й особистісних позитивних якостей, зокрема підвищення самоцінності, самооцінки та толерантності до невизначеності.

Теоретичний аналіз чинників деструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок розкриває суть формування дисфункції та процесу поступового впливу на психіку та поведінку. Дисертантка акцентує увагу на ранню травматизацію жінок (період зростання у родині), де вже було присутнє домашнє насильство, а також жорстока, або ігноруюча поведінка батьків, що безпосередньо вплинуло на відсторонення та виправдання жінками насильства як такого. Також, у роботі виокремлено, що на вибір деструктивної поведінки вплинула залежність від кривдників, нав'язане почуття провини та негативна самооцінка, інтолерантність до невизначеності.

У теоретичній моделі формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок визначено дві обов'язкові умови у подоланні – зовнішні (безпека фізична, моральна та економічна, що

включає відсутність впливу кривдників); внутрішні (особистісні, позитивне самоставлення, толерантність до невизначеності, коректна взаємодія з близькими). Кожен аспект аналізується через трикомпонентний підхід – когнітивний, афективний та конативний.

Другий розділ дисертації «Емпіричне дослідження особливостей конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок та психологічних умов її формування» висвітлює результати четвертого завдання дисертаційного дослідження. Для даного завдання було застосовано комплексний підхід до вибору методик, серед яких опитувальник «Brief-SORE», шкала інтолерантності до невизначеності, опитувальник стилів виховання та авторські методики – «Діагностика рівня самоставлення» та «Стиль виховання у прабатьківській сім'ї». Такий підхід значно розширив ракурс вирішення поставленого завдання. Дослідження проводилося на вибірці з 173 жінок, що забезпечило репрезентативність результатів. Особливої уваги заслуговує порівняльний аналіз копінг-поведінки жінок, які зазнали насильства, та тих, що не мають такого досвіду. Результати аналізу підтвердили гіпотезу про значний вплив психологічних умов на вибір конструктивних або деструктивних копінг-стратегій. Зокрема, на даному етапі, дисертанткою констатовано ознаки негативного ставлення до постраждалих від домашнього насильства жінок саме їхніх батьків, низької самооцінки, співзалежних моделей поведінки, деструктивних копінг-стратегій, а також інтолерантності до невизначеності.

Третій розділ «Розроблення та апробація програми формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок у формувальному експерименті» представляє реалізацію п'ятого завдання дисертаційного дослідження. Авторка вдало об'єднала теоретичні напрацювання та результати емпіричного дослідження у єдину програму, що спрямована на стимулювання конструктивних стратегій подолання стресових ситуацій. Програма психологічної корекції «Формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок» складається з трьох модулів когнітивного, афективного та конативного

компонентів, що поділяються на психоедукаційну частину та корекційну, де включено ефективні вправи, що спонукають до конструктивної копінг-поведінки. Ефективність апробованої програми засвідчено підтвердженими результатами.

У висновках наведено основні досягнення теоретичної, емпіричної та формувальної частин дисертаційного дослідження, що відповідають виконанню не тільки поставлених завдань, а й наступних наукових досліджень.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності у цілому. Дисертація Попович Ярослави Олександрівни відповідає належному науковому рівню. Дисертантка продемонструвала самостійний підхід у розробленні наукової проблеми, виконала теоретичний аналіз та отримала значимі наукові результати, що мають наукову новизну й практичне значення.

Наукова новизна та достовірність наукових положень, обґрунтованих за результатами. Аналіз здобутих результатів дає змогу зробити висновки щодо даного дисертаційного дослідження, а саме: у дослідженні вперше структуровано та узагальнено психологічні умови формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок; визначено когнітивний, афективний та конативний компоненти копінг-поведінки постраждалих жінок, а також зміст формування конструктивного подолання; виявлено зовнішні та внутрішні умови для формування конструктивної копінг-поведінки; розроблено й апробовано програму психологічної корекції «Формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок»; подальшої перспективи набули дослідження копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок, а також чинників її формування.

Значення отриманих дослідницьких результатів для науки і практики освітньої діяльності. Отримані дослідницькі результати створюють перспективу подальшого створення та використання необхідних психологічних умов у формуванні конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок. Такі результати свідчать про

ефективність створеної корекційної програми, що підтверджено наданими дисертанткою довідками про впровадження. Авторські методики, розроблені та апробовані дисертанткою, можуть використовуватися у наступних дослідженнях, що потребуватимуть визначення рівня самоставлення, або стилів виховання. Використані батареї діагностичних методик, а також значимі результати впровадження корекційної програми, що підтверджені отриманими позитивними даними, можуть бути застосовані у викладацьких матеріалах, вебінарах та професійній підготовці фахівців, дотичних до проблематики та питань постраждалих від домашнього насильства.

Повнота висвітлення основних наукових результатів у публікаціях.

Опубліковані праці, що висвітлюють наукові результати дослідження, відповідають вимогам та свідчать про високий кваліфікаційний рівень роботи. Зміст дисертаційного дослідження висвітлено у 9 одноосібних публікаціях, 4 з яких у фахових виданнях України, включених до переліку, затвердженого МОН України; 5 представлено у матеріалах тез та збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Зміст наведених публікацій демонструє достатню повноту висвітлення основних положень дисертаційного дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Під час презентації результатів дисертаційного дослідження відсутні порушення принципів академічної доброчесності. У дослідженні наявні відповідні посилання за текстом на всі неавторські положення, що використані на теоретичному, емпіричному / констатувальному етапах. Результати перевірки, за автоматизованою системою «Plagiarism» рукопису дисертації Я. О. Попович, підтверджують відсутність порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Проведене дисертаційне дослідження, а також отримані результати можна оцінити в цілому позитивно, проте вважаємо, що варто назвати деякі дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

1. У теоретичній моделі формування конструктивної копінг-поведінки йдеться окрім іншого про відповідні зовнішні умови та безпекові заходи, серед яких вказано відсутність впливу кривдників. Бажано ґрунтовніше висвітлити механізм його забезпечення для жінок, постраждалих від домашнього насильства.

2. Потребує більш детального пояснення зв'язок рівня освіти із позитивним рефреймінгом, а саме: вплив освіченості жінок на схильність вибору саме цього копінгу.

3. Варто було б для поглибленого аналізу чинників копінг-поведінки жінок застосувати процедуру множинного регресійного аналізу, яка б дозволила чіткіше систематизувати зазначені чинники.

4. Програмою психологічної корекції «Формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок» передбачено широке використання динамічних вправ. Уявляється доцільним уточнити механізм запобігання емоційному дискомфорту учасників, оскільки існує ризик його виникнення внаслідок специфіки таких вправ.

Дискусійні положення та зауваження у підсумку не зменшують позитивне враження та оцінку здійсненого наукового дисертаційного дослідження, теоретичну, практичну важливість та цінність.

Зауваження та побажання загалом не знижують загальну позитивну оцінку проведеного наукового дослідження, його теоретичну та практичну цінність. Дослідження можна вважати цілісним та цілком завершеним, оскільки відзначається теоретичною та практичною значущістю та науковою новизною, а також має безперечну цінність для подальших наукових досліджень.

Загальний висновок:

Актуальність наукового дослідження, наукова новизна, самостійність та завершеність, теоретична та практична цінність отриманих результатів дозволяють дійти наступного загального висновку: дисертаційна робота

Попович Ярослави Олександрівни «Психологічні умови формування конструктивної копінг-поведінки постраждалих від домашнього насильства жінок» цілком відповідає галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія та відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її авторка – **Попович Ярослава Олександрівна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія».

Офіційний опонент –

кандидат психологічних наук, старший дослідник, провідна наукова співробітниця лабораторії організаційної та соціальної психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Т. І. Мельничук

асноручний підпис
Мельничук Т.І.
ПІДТВЕРДЖУЮ
Вчений секретар
Інституту психології
імені Г.С. Костюка
НАПН України